

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ У МЕЖАХ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СПІВТОВАРИСТВА

Визначивши євроінтеграційний вектор у якості пріоритетного напрямку зовнішньополітичного розвитку, Україна має забезпечити реалізацію ефективного зближення власного законодавства з *acquis* Європейського Союзу (ЄС). Водночас сформований у межах Союзу механізм захисту навколишнього середовища та прогресивність підходів до реалізації енергетичної політики, у тому числі й в сфері відновлюваної енергетики, можуть слугувати найбільш конструктивними орієнтирами розвитку України в зазначеній сфері, з огляду на значний показник енергетичної залежності та високий рівень енергоємності національної економіки.

Незважаючи на те, що деякі аспекти енергетичного співробітництва України та Європейського Союзу, були визначені ще Угодою про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 10 листопада 1994 року [1], Планом дій «Україна-Європейський Союз» Європейська політика сусідства від 12 лютого 2005 року [2] та ін., наріжним каменем становлення дієвої співпраці України та ЄС в сфері енергетики слугував прийнятий 1 грудня 2005 року Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній сфері [3]. Так, з огляду на мету забезпечення поступової економічної інтеграції і поглиблення політичної співпраці України з ЄС в документі акцентується увага на необхідності впровадження Україною *acquis* ЄС у сфері енергетики (пар. 4 Преамбули). Більш того, як зазначається в Меморандумі, зважаючи на спільність проблем диверсифікації та безпеки постачання енергоресурсів, ядерної безпеки, реформування енергоринку, розвитку і модернізації інфраструктур енергетичної галузі, ефективного використання енергії та впровадження відновлюваних джерел як для України, так і для ЄС, поглиблення співробітництва в енергетичній сфері дало б можливість прискорити реалізацію тих чи інших національних галузевих перетворень,

¹ Аспірантка кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

а також слугувало залученню інвестицій до українського енергетичного сектору.

З огляду на це, документом передбачалася необхідність розробки планів дій, що мали б забезпечити комплексність та збалансованість підходу до виконання зобов'язань та реалізації відповідних стимулів у зазначеній сфері, за чотирма напрямками: ядерна безпека; інтеграція ринків електроенергії та газу; підвищення безпеки енергопостачання та транзиту вуглеводнів; структурна реформа, підвищення стандартів із техніки безпеки та охорони довкілля у вугільній галузі. Зокрема, зусилля, спрямовані на інтеграцію ринків електроенергії та газу, мали підкріплюватися впровадженням ключових елементів *acquis communautaire* з енергетики, довкілля, конкуренції та відновлюваних джерел енергії, передбачених Договором про заснування Енергетичного Співтовариства (ЕнС) [4]. Водночас задля досягнення переходу до відкритого ринку Україна мала забезпечити диверсифікацію джерел постачання, зокрема, шляхом заміщення традиційних енергоносіїв відновлюваними енергоресурсами. Крім того Меморандум заклав підвалини приєднання України до Енергетичного Співтовариства, передбачивши необхідність набуття Україною статусу спостерігача в останньому.

Так, вже в листопаді 2006 року за результатами зустрічі Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства у місті Скоп'є Україна разом з Молдовою, Норвегією та Туреччиною отримала статус спостерігача в ЕнС. Водночас Європейська Комісія, виступаючи від імені Співтовариства, була наділена повноваженнями стосовно координації дій, пов'язаних з реалізацією підготовки до процесу приєднання Норвегії, України та Молдови до Договору про заснування ЕнС [5, с. 2]. У подальшому 24 вересня 2010 року було позначене підписанням Протоколу стосовно приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, чому передували прийняття Меморандуму про взаєморозуміння щодо результатів переговорів про приєднання України від 7 жовтня 2009 року [6] та Рішення Ради Міністрів ЕнС D/2009/04/МС-ЕнС стосовно приєднання України до Договору про ЕнС від 18 грудня 2009 року [7]. 15 грудня 2010 року Верховна Рада України прийняла Закон № 2718-VI «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» [8], на підставі чого відповідно до ч. 2 ст. 4 Протоколу 1 лютого 2011 року Україна стала повноправним членом організації.

У зв'язку з цим А. О. Кориневич зазначає, що набуття Україною членства в Енергетичному Співтоваристві відіграє подвійну роль, з однієї сторони слугуючи забезпеченню прозорості відносин України та ЄС у газовій та електроенергетичній сферах й зміцненню енергетичної безпеки ЄС, а з іншої – надаючи імпульсу процесу гармонізації та адаптації національного законодавства і процедур, що регулюють енергетичні відносини, з правилами й процедурами ЄС [9, с. 198–199]. Більш того, незважаючи на прийняття та часткове набуття чинності Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 року [10], яка містить численні посилання на необхідність провадження ефективної співпраці у сфері енергетики, й відновлюваної зокрема, Угода тим не менш не визначає актів *acquis* ЄС, стосовно яких відбуватиметься поступове наближення законодавства України відповідно до визначених Угодою графіків у сфері відновлюваної енергетики (додаток XXVII), встановлюючи загальні засади, принципи в сфері енергетики та навколишнього середовища, у межах та на основі яких галузь сталої енергетики буде розвиватися надалі. Таким чином, саме набуття Україною членства в енергетичному Співтоваристві послугувало активізації процесу впровадження *acquis* ЄС з відновлюваної енергетики у національний правопорядок нашої держави.

Так, відповідно до Договору, серед завдань ЕнС вказується на необхідність поліпшення екологічної ситуації, пов'язаної з енергозабезпеченням в регіоні, сприяння використанню відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності (п. d ст. 2), для досягнення чого на членів організації покладаються зобов'язання стосовно запровадження нормативно-правової бази Євросоюзу, зокрема, й у відповідних сферах згідно з визначеним Договором графіком (ст. 10). Більш того, ЕнС наділяється повноваженнями стосовно реалізації заходів, спрямованих на стимулювання розвитку відновлюваної енергетики та енергоефективності з огляду на їхнє значення для захисту навколишнього середовища, забезпечення соціальної єдності й регіонального розвитку (ст. 35).

Таким чином, відповідно до Протоколу про приєднання на Україну покладалися зобов'язання щодо прийняття Планів імплементації Директиви 2001/77/ЄЕС стосовно сприяння використанню електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, на внутрішньому ринку електро-

енергії та Директиви 2003/30/ЄС стосовно сприяння використанню біопального та інших відновлюваних видів пального для транспорту до 1 липня 2011 року. На виконання вказаних положень Протоколу Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2011 року № 733-р було затверджено план заходів щодо виконання зобов'язань, передбачених Договором про заснування ЄнС, згідно з яким відповідні плани з імплементації *acquis* ЄС в сфері відновлюваної енергетики мали бути затверджені до 31 серпня 2011 року. Незважаючи на це вказані акти із значним запізненням були затверджені тільки 19 червня 2013 року на підставі Розпорядження КМУ № 429-р [11]. У зв'язку з цим, визначаючи фактори, що обумовили тривалу відсутність будь-якого значного прогресу стосовно імплементації Україною енергетичного *acquis* ЄС, визначеного Договором про заснування ЄнС, Р. Петров вказує на надмірність фінансових тягарів, пов'язаних із впровадженням правил ЄС, зокрема, в таких сферах, як відновлювана енергетика та енергоефективність; необхідність реформування інституційних структур для ефективного впровадження енергетичного *acquis*; нездатність виконавчих та судових органів дієво реалізувати рішення спільних інститутів та органів з вирішення спорів ЄнС і дотримуватись динамічного *acquis* в цій сфері [12, с. 137].

У наступному, відповідно до Рішення Ради Міністрів ЄнС D/2012/04/МС-ЄнС, вносилися зміни до ст. 20 Договору про заснування ЄнС, згідно з якими передбачене раніше *acquis* у сфері відновлюваної енергетики заміщувалося Директивою 2009/28/ЄС «Про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел, та якою вносяться зміни до, а в подальшому скасовуються Директив 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС». Таким чином, кожна Договірна Сторона зобов'язувалася вжити всіх необхідних заходів стосовно введення в дію законів та інших нормативно-правових актів, необхідних для виконання вимог зазначеної Директиви до 1 січня 2014 року (ст. 2), водночас Рішенням встановлювалися обов'язкові національні цілі в сфері відновлюваної енергетики, відповідно до яких на Україну покладалися зобов'язання стосовно досягнення 11% рівня енергії, виробленої з відновлюваних джерел, в загальній структурі енергоспоживання до 2020 року (ст. 4). Задля досягнення цієї мети кожна Договірна Сторона, для якої встановлювалося завдання щодо досягнення індивідуалізованого рівня впровадження використання відновлюваної енергії, мала затвердити Національний плани дій з відновлюваної енергетики до 30 червня 2013 року (ст. 5) [13].

Водночас прийняття Україною вказаного плану було традиційно позначене значним запізненням і багато в чому зумовлене відкриттям Секретаріатом ЕнС справи ECS-07/14 проти Албанії, Боснії та Герцеговини, колишньої югославської республіки Македонії, Чорногорії та України стосовно невиконання визначених Рішенням зобов'язань. Тим не менше затвердженні Розпорядженнями КМУ №902-р від 1 жовтня 2014 та №791-р від 3 вересня 2014 року «Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року» та «План заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 року» дали змогу уникнути негативних наслідків порушення визначених Співтовариством зобов'язань, ставши підставою для закриття Секретаріатом 6 листопада 2014 року ініційованого раніше провадження [14].

Таким чином, Національний план дій з відновлюваної енергетики до 2020 року, підтверджуючи 11% індикативну ціль щодо обсягу впровадження енергії з відновлюваних джерел, передбачив низку заходів, що мають бути здійснені задля реалізації сценаріїв очікуваного зростання частки відновлюваної енергії у валовому кінцевому обсязі споживання енергії на 2020 рік. Водночас План заходів з імплементації Директиви 2009/28/ЄС передбачає перелік завдань, спрямованих, зокрема, на усунення нормативних та адміністративних бар'єрів, які опосередковують розвиток національного сектору відновлюваної енергетики.

Загалом вказані акти, заклавши необхідне підґрунтя для впровадження в життя новітніх законодавчих перетворень, створили сприятливі умови для подальшого розвитку сталої енергетики в Україні. Так, 2015 рік був позначений прийняттям низки законодавчих новацій, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного клімату в сфері відновлюваної енергетики. Зокрема, на підставі Закону №514-VIII від 4 червня 2015 року «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії» [15] до Закону України «Про електроенергетику» [16] було включено положення, якими: встановлено рівні «зеленого» тарифу на відновлювану електроенергію відповідно до середньосвітових показників та введено диференційовані тарифні коефіцієнти для електроенергії, виробленої сонячними електростанціями, в залежності від рівня встановленої потужності; підвищено показники «зеленого» тарифу для електроенергії, виробленої з біомаси та біогазу; введено «зелений» тариф для електричної енергії, виробленої з геотермальних джерел (ст. 17¹).

Серед іншого Законом було передбачено право встановлення приватними домогосподарствами генеруючих установок для виробництва електроенергії з сонячного випромінювання та енергії вітру, потужність яких не перевищує 30 кВт, без необхідності отримання відповідної ліцензії.

На особливу увагу заслуговує виключення дискримінаційної, з огляду на положення статей 7 та 41 Договору про заснування ЕнС, ст. III Генеральної угоди з тарифів і торгівлі від 30 жовтня 1947 року [17] та ст. II Угоди про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи від 15 квітня 1994 року [18], вимоги щодо обов'язкової частки «місцевої складової» як умови отримання «зеленого» тарифу. Натомість було передбачено можливість отримання надбавки до тарифу за дотримання визначеного рівня використання обладнання національного виробництва (ч. 19 ст. 17¹).

Незважаючи на це стан відновлюваної енергетики України все ще відзначається загальною стагнацією. Так, відповідно до Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, середньорічний приріст потужностей відновлюваних джерел енергії має складати близько 1 ГВт, проте на кінець 2015 року було введено лише 19,574 МВт. Рівень виробництва електроенергії з відновлюваних джерел за 2015 рік згідно з Планом повинен був досягти майже 3 700 млн. кВт-год., натомість загальний показник склав лише 1 482,4 млн. кВт-год. Загалом частка виробництва електроенергії з відновлюваних енергоджерел у сукупному національному виробництві склала менше 1% [19, с. 32].

Підсумовуючи, з упевненістю можна стверджувати, що незважаючи на численні зусилля, вжиті Україною стосовно розвитку відновлюваної енергетики, вони доволі часто не мають системного та узгодженого характеру, що негативним чином позначається на розвиткові цієї сфери, а будь-які конструктивні зміни, зумовлені необхідністю виконання покладених на державу зобов'язань, переважно реалізуються під тиском міжнародних інституцій.

Література:

1. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, 10 листопада 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012
2. План дій «Україна-Європейський Союз» Європейська політика сусідства, 12 лютого 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_693

3. Меморандумі між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній сфері, 1 грудня 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_694

4. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства, 25 жовтня 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_926

5. Energy Community Ministerial Council Meeting Conclusions, Skopje, 17 November 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.energy-community.org/pls/portal/docs/296184.PDF>

6. Memorandum of Understanding on the Conclusions of Accession Negotiations with Ukraine, 7 October 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/DOCS/426177/0633975AA9FF7B9CE053C92FA8C06338.PDF

7. Decision of the Ministerial Council of the Energy Community D/2009/04/MC-EnC on the accession of Ukraine to the Energy Community Treaty, Zagreb, 18 December 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/DOCS/490178/0633975AABDC7B9CE053C92FA8C06338.PDF

8. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства : Закон України №2787-VI від 15.12.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2787-17>

9. Кориневич А. Участь України в Договорі про заснування Енергетичного Співтовариства: перспективи і зобов'язання в енергетичній сфері // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 100(1). – С. 196–203.

10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 27 червня 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820

11. Про затвердження планів заходів з імплементації Директиви 2001/77/ЕС і Директиви 2003/30/ЕС : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 429-р від 19.06.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/429-2013-%D1%80>

12. Петров Р. Енергетичне Співтовариство як провідник «енергетичного acquis» Європейського Союзу для східних сусідніх країн / р. Петров // Європейське право. – 2012. – №2–4. – С. 123–144.

13. Decision of the Ministerial Council of the Energy Community D/2012/04/MC-EnC: Decision on the implementation of Directive 2009/28/EC and amending

Article 20 of the Energy Community Treaty, 18 October 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/DOCS/1766219/0633975ABAD97B9CE053C92FA8C06338.PDF

14. Cases 03–07/14: AL, BH, MK, UA/ Renewable Energy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/AREAS_OF_WORK/Dispute_Settlement/2014/03_07_14

15. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії : Закон України № 514-VIII від 04.06.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-19>

16. Про електроенергетику : Закон України № 575/97-ВР від 16.10.1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80>

17. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947), 30 жовтня 1947 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_264

18. Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи, 15 квітня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_009

19. Енергетична галузь України: підсумки 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/upload/2016_ENERGY.pdf

Я. А. Павко¹

ОСОБЛИВОСТІ АРКТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НОРВЕГІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В сучасних умовах Арктика все більше привертає увагу як основних регіональних гравців, так і провідних держав світу. Європейські країни, особливо ті, які належать до так званого «арктичного клубу», усвідомлюють, що для арктичної стратегії потрібна глибока, системна розробка і реалізація цілого комплексу заходів політичного, правового, наукового, соціально-економічного та військового характеру. Особливе значення для діяльності європейських країн в арктичному регіоні

¹ Магістр міжнародного права, аспірантка Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.